

Kaks vaimukaaslast eri aegadest

Valik Ain Kaalepi ja Nigol Andreseni kirjavahetusest aastatel 1965–1975.

II

Sirje Olesk

15. A. Kaalep 7. XI 1970

7. 11. 70.

N. A.!

Loodetavasti ei ole Sa mind veel päris maha kandnud! Olen jälle ülepeakaela ametis, muuhulgas on mul juba 11 nädalatundi koolis, 3-s humanitaarklassis (poeetika, soome ja lad. k., teatrikunst!), nii et vastamata kirju muudkui koguneb...⁹⁶ Sinu ees on südametunnistus võrdlemisi must, kohe aga parandan ennast! Nelly Sachs'i 2 raamatut panen esmaspäeval posti. Ja nendega ongi nüüd säärane lugu: N. S. vastu on suurt huvi tundmas Jaan Kaplinski, kel on tõsine nõu "Eli" ära tõlkida.⁹⁷ Kas ei oleks siis üsna loomulik, et ta ka luuletusi Su artikli juurde tõlgiks? Ta käis täna mul külas, rääkis talle sellest, mõte näis talle meeldivat. Nendin, et N. S. tõlkimist pean küll väga vajalikuks, mulle aga mõjub ta kuidagi väga rusuvalt, nii et vajalik filoloogiline lähenemine talle on raske. – Lisan ka ühe oma raamatu, milles on huvitav essee N. S.-st.

Teine asi! Elva Keskkoolis on ettevalmistamisel Semperi luule õhtu. Tekkis mõte sellest osa võtma kutsuda Sind. Kas see mõte Sulle meeldiks? Oleks väga tore! Võiksid vesta nii isiklike mälestusi kui võtta teda kirjandusloolise nähtusena. Ja pärast näeksid meeleldi õpetajad Sind väikeses omavahelises vestlusringis. See on mõeldud kunagi novembris toimuma; kui Sa nõustuksid põhimõtteliselt, siis täpsustame. 21. nov. on õpilaskeelepäev, nii et tõenäoselt jääb võimalus kuu lõppu või isegi dets. algusse. Aga võib-olla ka üsna pea! – Tõlgin praegu Peruu poeeti César Vallejot, Sammale muidugi;⁹⁸ eessõna teeb don Ricardo Mateo, peruu poiss, praegu Elvas ehitustööline ja hisp. keele õpetaja väikeses ringis, kus terve rida toredaid plikasis selle keele ilmselt äragi õpib!⁹⁹

Oktoobritervitus *post festum*!

A. K.

P. S. Võõramaa mehed olevat mu kõlvatu näitemängu ära trükkind! Minu asi see pole, saanud on nad selle ametlikke teid pidi – ja kas polegi õige, et amerikanismile nüüd otse Ameerikas pihta antakse!¹⁰⁰

⁹⁶ A. K. töötas mõned aastad õpetajana Elva Keskkooli kirjandusklassis.

⁹⁷ N. Sachs. Eeli. Müsteerium Iisraeli kannatustest. Tlk. J. Kaplinski, järelsõna N. Andresen. – Loomingu Raamatukogu 1971, nr. 52.

⁹⁸ César Vallejo. Inimlikud luuletused. Koost. ja eessõna Ricardo Mateo, tlk. Ain Kaalep. – Loomingu Raamatukogu 1971, nr 30.

⁹⁹ Ricardo E. Mateo Durand (s.1945) on praegu Peruu aukonsul Eestis, töötas Tartu Ülikooli raamatukogus.

¹⁰⁰ Viide sellele, et "Iidamast ja Aadamast" ilmus 1969. aastal ajakirjas Mana.

16. N. Andresen 8. XI 1970

A. K.

Su ettepanek meeldib mulle: esiteks tunnen ma praegu ainult kaht kooliõpilast, ja needki kuuluvad alles teise ja viiendasse klassi (mu tütrepoeg ja pojatütar). Kui siis saaksin rohkem tutvusi vanemate koolilaste hulgas, oleks see mulle noorendava mõjuga. Aga minu eas maksab juba noorendusedev olla. Ühe sõnaga: kui see asi sünnib kuu lõpus või järgmise alguses, olen suure õhinaga valmis.

Eile ja täna olin tõsiselt töös oma Kreutzwaldi-päeva ettekandega, mis ongi üldjoontes valmis. See on Gustav Suits (või tema orienteerumine) 1919. aastal.¹⁰¹ Mulle paistis, nagu sel aastal oleks Suits leidnud päris vahekorra faktide ja luule vahel ning esmakordselt avaldand oma suurepärase humanistliku sissejuhatuse: "Kaastundmus".

Nelly Sachsiga pole ma vahepeal midagi teind. Kui Sinult saan veidi lisa, on hea: hakkan seda kirjutama. Pealegi on lood nii optimistlikud, et Hans Jänes & Poeg¹⁰² lubas (pärast paljusid tülisid) vastu võtta mu artikliraamatu (see on uue, pärast seda, mis viiendat aastat seisab), ja sinna kavassee panin sisse ka Nelly Sachsi.

Aga nüüd ka asjalikumata juttu.

Paari päeva eest kirjutasin Georg Merele autorite vahetusest selle "Fausti" tõlkega. Hea küll, mina sellega ikka hakkama ei saa. Küsisin temalt tähtaega. Saadan Sulle materjalid, mis mul on (kaasa arvatud Orase tõlge ning Sanga "Fausti" I, esimene redaktsioon, mille olen pooleni täis sodind – nii tema enese hilisema kui Orase tekstiga. Niisiis: praegu ei tea ma veel tähtaega öelda, aga homme-ülehomme saadan selle paki teele (ma loodan siiski, et nad postis kaotsi ei lähe).¹⁰³ Jäägu siis nii, ja kui ma kord Elvasse tulen, räägime siis veidi pikemalt.

Su jutt on õige neist meretagustest meestest (mu suur sõber O.-K. U. oli küll kurb ja vahest ehk kurjavõitugi).¹⁰⁴ Seda enam, kui nad ametlikke kanaleid pidi on teksti saand. Ja siis: olen ju minagi mäletatavasti soovitanud seda trükkida – seda võinuks Hans Jänes eesõigust kasutades varem avaldada.

Sain lugeda Curmani kirjutust minu raamatust – on lausa lõbus, kuid see Ormussoni ja autobiograafia vahekord on küll natukene kistud.¹⁰⁵ Aga seejuures vihjab ta kaunilt soolast (või magedat) pagulast! See Jaan Pagulane on ju igatahes tuhveld küll.¹⁰⁶

Hakkan mõtlema, mida Semperist öelda. Aga temast on igatahes palju öelda.

Tervitusi!

N. A.

8. XI 1970.

Lähem mõneks tunniks maale värsket lund katsuma – see on ka nauding, mis Sul iga päev käepärast.

¹⁰¹ N. A. esines 1970. aastal Tartus Kreutzwaldi päevadel ettekandega "Gustav Suits 1919. aastal".

¹⁰² Oletatavasti kirjastuse "Eesti Raamat" asjamehed A. Tamm, J. Toomla jt.

¹⁰³ Georg Mere kaudu oli tellitud N.A.-lt kaastöö Saksamaal ilmuvasse Goethe-kogumikku. N. A. soovib seda delegeerida A.K.-le.

¹⁰⁴ A. K. näidendi ilmumine Manas põhjustas muidugi komplikatsioone, "sõber" Ulaf-Knut Utt oli EKP KK osakonnajuhatajana sunnitud asjaga tegelema. A. K. seletas siis ja seletab praegugi, et näidend oli läände jõudnud Moskva agentuuri kaudu.

¹⁰⁵ Jüri Kurmani retsensioon N. A. Tuglase lühimonograafia kohta "Tuglas on ja jääb Tuklaks" ilmus Manas 1969, nr. 1 (35).

¹⁰⁶ Varjunime Jaan Pagulane kasutas ajakirjas Tulumuld aastatel 1954–1965 psühholoog Eduard Bakis.

17. N. Andresen 26. XI 1970

A. K.

Küllap jõuan Elvasse õigel ajal. Et ennast mitte liiga väsitada, sõidan pühapäeva õhtul Tartu, ja küllap hommikupoolikul tuleb ronge Elva. Tahan samuti teisipäeva olla Tartus.

Esialgu tuleb mul homme (reede) üks huvitav assisteerimine. On siin üks Peeter Oleski nimeline poiss (vana Lui – ja Minni – Oleski tütrepoeg), I (s. o. Gustav Adolfi) õpilane 10. klassis. Tema siis annab oma koolis homme kaks tundi aines Noor-Eesti. Mind huvitas see asi üliväga, ja lähen teda kuulama, ise ka mõnesuguseid raamatuid vaatamiseks kaasa viies. Mitte ükski vana Setälä ei õppind oma kirjutatud raamatu järgi¹⁰⁷ – on meiegi päevil keskkooliõpilasi, kes üht ja teist asja paremini tunnevad kui nende õpetajad. Usun vähemalt seda homme kogeda.

Jah, kardan kord lugeda saavat Tartu Kunstimuseumi uudsemat Noor-Eesti käsitlust, sest küllap see Vaike Tiik annab oma ettekande ka trükki.¹⁰⁸ Esiotsa räägiti sellest küll veidi halvemat juttu kui Puhvli kirjanduslikust Noor-Eestist tasub rääkida.

Ja siis mul tuli tahtmine kokku võtta ühte tuleva aasta artiklisse nii umbes “Noor-Eesti kirjanduse ja kunstide koosarenemises” või nii. Aga selleks tuleb Tartu materjale rohkesti kasutada: tahan nüüd ühe päevaga esialgse ülevaate saada. Kirjavahetused nimelt. Aga muidu on ju teada teiste kunstide harrastusi: Gustav Suits isegi “kujutava kunsti” sõna tarvituselevõtja trükkis; ta teatri- ja kunstiarmastused; Aaviku muusikahuvid; Tassa kahe kunsti, kuid ka suured muusikahuvid; Tammsaare muusikaharrastused; Linde kujutava kunsti ja teatri armastused ja nende silmaspidamine; Mägi – mitte ainult raskeatleetika, vaid ka muusika; Koort – suur viiulimängija! (seda oli ju Metsanurk ka, ikka sealt Sandiväsitaja poolt mehed);¹⁰⁹ Tuglase huvi kujutavale kunstile. Ja kui siis üritused ning mõned kavatsused summeerida, on üsna palju fakte, kahjuks muusika organiseerimine ei jõua üle R. Tobiase ja Mart Saare mõne teose avaldamise. Ja teatris teadagi ei olnud neil samade mõistetega inimesi – Erna Villmerist oleks võind saada, kuid Tallinna õhkkond oli hoopis erinev. Ja kui võtta juurde Noor-Eesti väljaannetes avaldunud kunst, eriti raamatugraafika, siis on selles kogu aa. 1905–1915 raamatugraafika ajalooline areng¹¹⁰ (mida R. Loodus oma ebaajaloolise tohuvabohuga ei ole osand ega vist tahtnudki märgata).¹¹¹

Nii et teisipäev selleks on hädapäraselt vajalik. Olgugi et tahan tulla ka tuntud jõulukonverentsiks Tartu, ei võimalda need kaks päeva ju üldse millegagi tutvumist.

Tervitustega

N. A.

26. XI 1970.

¹⁰⁷ Soome keeleteadlane ja poliitik Emil Nestor Setälä (1864–1935) koostas 1880. aastal soome keele grammatika, mille järgi ta ise lütseumi kõrgemates klassides õppis.

¹⁰⁸ Tartu kunstimuseumi direktori Vaike Tiigi seisukoht oli, et “Noor-Eesti” oma ajastu kunsti kuigivõrd ei mõjutanud. Vt. tema artiklit “Eesti kunst ja “Noor-Eesti”” (Tartu Riikliku Kunstimuseumi almanahh III, Tartu, 1972).

¹⁰⁹ Mait Metsanurk (Ed. Hubel) ja Jaan Koort on pärit Tartu alt Pupastvere külast, mida Metsanurga mälestuste järgi on kutsutud ka Sandiväsitaja küllaks.

¹¹⁰ N. A. niisugust artiklit, kus käsitletak nooreestlaste suhteid teiste kunstidega, ilmunud ei ole. Küll käsitles ta neid probleeme üldistavas artiklis ““Noor-Eesti” küpsusaastad” (Looming 1969, nr. 7).

¹¹¹ Rein Loodus oli avaldanud 1966. aastal uurimuse “Eesti varasem raamatugraafika (kuni Oktoobrirevolutsioonini), mis hõlmas ka “Noor-Eesti” perioodi.

18. N. Andresen 27. II 1971

A. K.

Pole midagi parata: Otto A. Webermann on surnud.¹¹² Lootsin teate olevat eksliku – paraku ei olnud nii.

Et ma temaga kaotasin oma raamatukorrespondendi, see on veel egoistlik motiiv. Et ta on mu onupoeg, see on aina juhuslik (ma pole sugulussidemeist kui niisugustest üldse hoolind). Augustis ja septembris ta siin olles tutvusin temaga päriselt – varem olin temaga aastast 1939 küll, noh, tegelikult umbes aasta kestel, üsna kauneid jutte ajand. Aga ta oli väga avarate huvidega, kalduvustelt kultuuriloolane, raamatuinimene, kellele polnud midagi võõrast, ja tema oli ka -nd-partiisi tarvitaja. Muidu keeleliselt küll veidi Leetbergi¹¹³ õpilane.

Mida ta Göttingenis tegi, sellest katsusin aimu saada. Tema rühm oli vahest tosin üliõpilast, ja võrreldes soome rühmaga (proua Schmeidleri käes) olevat see vilets: huvi eestlaste vastu on hoopis väiksem Soome-huvist! Kuid et seal siiski tööd tehti, sellega ta nõustus. Tä ise aga töötas palju, ja mulle tundub, et eriti vanemas osas, 18. sajandist ja 19. sajandi algusest, tal on töid, mis hõlmavad nii eesti kui läti kultuurilugu. Temale oli ka selge eestlaste ja lätlaste ühine ajalugu, kultuurilugu eriti, nende kultuuride koosarenemine.

Ta kavatses “Keelele ja Kirjandusele” anda midagi avaldamiseks – ei jõudnud. Mul pole muidugi täielikku ülevaadet, mis ta on trükitis avaldand. Seda pole küll kuigi palju. Kuid on mitmes väljaandes, alates “Virittäjäst” ning “Tulimullast” ja lõpetades väljaandega “Commentationes Balticae” (või selletaolist oli see pealkiri). Olen saand temalt valguskoopiaid, eriti on tal paar Suitsu-artiklit.¹¹⁴

Pühitseme neil päevil jälle Tuglast! Käisin praegu teda vaatamas – on küll viimastel kuudel väga vanaks jäänd. Õnn seegi, et “Kogutud novellid” ilmusid, olgugi et ta ennast ka seal on veidi piirand, mitte ei tea, kas mitte temale traditsioonilise arvu 40 pärast, mitte ei tea, kas koosseis on tingitud ka sellest, et ta oma varajast noorust on hakand just nüüd palju hindama. Jah, elu on tal elatud; millekski suuremaks tal enam energiat ei jätku.

Kirjutasin Heinrich Manni raamatule mingi eessõna – ma ei suutnud lõppu päriselt valmis mõelda, ja nii see jäigi! Ei suutnud “Kobest” päriselt paigutada Manni novellide süsteemi.¹¹⁵

Hilja tulnud talv on esitsa huvitav. Loodetavasti ei ole me sunnitud kõiki saamata jäänd talvefonde ära tarvitama!

Tervitan

N. A.

19. N. Andresen 25. IV 1971

A. K.

Nii see on, matused on mööda!¹¹⁶ Ime küll, olin Tuglase juures käies ennast harjutand ja harjund

¹¹² Kirjandusteadlane Otto Aleksander Webermann (1915–1971) suri õnnetuses 14. II 1971. Oli pärit Virumaalt, lõpetas Tartu Ülikooli, põgenes Eestist 1944, töötas Göttingeni Ülikooli Soome-ugri seminaris.

¹¹³ Kaarel Leetberg (1867–1946), keeleteadlane; töötas õpetajana Rakveres; kritiseeris rahvaliku keele kaitsjana J. Aaviku keeleuuendust.

¹¹⁴ Vt. nt. G. Suitsu nekroloog (In memoriam Gustav Suits, 30.11.1883–23.05.1956) väljaandes *Commentationes Balticae* 1959, nr. 6/7.

¹¹⁵ Heinrich Mann. Kobes. Saksa keelest tlk. A. Kaalep, eessõna N. Andresen. – Loomingu Raamatukogu 1971, nr. 14.

¹¹⁶ Friedebert Tuglas suri 15. aprillil 1971 85-aastasena.

ta surma mõttega: nii vähese elujõuga oli ta viimastel aegadel! Kuid surmateade pörutas siiski. Kroonupärane matusekorraldus ängistas veidi. Näis vahel nii, nagu Tuglas kuuluks ainult neile, kes on teda eluajal teotand ja jälitandki. See tunne valitses, kuni poetasin enda kõndima kirstu taha. Ja siis märkas, et mitte päriselt ilma minu süüta – Koidulal on oma künkal kitsas olla,¹¹⁷ ja kas ta ei tahaks kui mitte Kroonlinna tagasi, siis vähemalt Iru või Rahumäe kalmistule.

Olen viimastel aegadel pidand Tallinna Kultuuriülikoolis igal aastal ühe ettekande Tuglasest. Nüüd tehakse see teisipäeval. Ja siis algavad igasugused kongressiüritused.¹¹⁸

Jah, matustest alates olin mõned päevad üsna haiglane, ja ei tunne ennast praegugi päriselt hästi. On see psüühiline depressioon või kerge külmetus – diagnoosist polegi ma huvitatud. Küll kirjutan, kui viitsin, vähehaaval edasi väikest käsitlust Noor-Eestist, millega tahaksin valmis saada umbes kongressi ajaks.

Siiski, jah: surmad näitavad siiski meie kultuuri teatud vanust, traditsioone või kuidas seda kõike nimetada.

Sätin sõitma Tartu maikuu keskel või teisel poolel. On vaja väga palju järele vaadata KM-s, kuid ehk on ilmad juba soodsad ka selleaastaseks Võnnu-reisiks. Läind aastal jäingi käimata! Aga seesama maastik on mitmeti meelitav ja aitab ehk fantaasiat ergutada. Pole palju aega, peaks hakama kirjutama väikest Suitsu-raamatut, millega hirmutasin Aksel Tämme juba paari aasta eest. Kes teab, leiab ehk kord ilumumisvõimalusegi! Seda enam, et (n. ö. valitud) Luule on juba ära antud, aasta lõpuks tahan esitada ka artiklitevalimiku (mõlemad nii umb. 250–300 lk.).¹¹⁹

Aga kongressil saame ju näha ja veidi juttugi ajada. Täna Sind mulle pakutud Heinrich Manni eessõna võimaluse eest – asi hakkas mulle mitmest küljest meeldima (esiteks päris tutvus H. M. novellidega, siis see kaunis raamat tänu George Groszile ja “Kobes” ise).

Kirjutasin “K. K-le” O. A. Webermanni väikese nekroloogi. Jõgi andis igatahes nõusoleku, olgugi et mees ei ole Eestis midagi avaldand.¹²⁰ Märkisin siiski, et on: 1938 “Rahva Sõnas” Aino Kalda juubeliartikkel ja EBL-s J. Lilienbach (NB: Pälli järgi revolutsiooniline romantik ja nii umbes Tuglase õppemeister!!! No on alles akadeemia!).

Tervitan

N. A.

25. IV 1971.

20. A. Kaalep 1. VII 1971

Sora talus, 1. 7. 71.

N. A.!

Loodetavasti ei ole Sa mind vahepeal lausa “maha kandnud”? Olin jälle võrdlemisi orav rattas – nüüd tõmban alles veidi kergendatuna hinge. Valmis on César Vallejo värsivalimik “L. Raamatu-kogule” ja “Rooma antoloogia” II korrektuur,¹²¹ muud väiksemat peale selle. Äkitselt tuli USA-st vana koolivend, kellega veetsime Tallinnas 3 unustamatut – väsitavat ja toredat! – päeva. Muide oli

¹¹⁷ N. A. oli üks neist, kes 1946. aastal korraldasid Koidula põrmu ümbermatmise Kroonlinnast Metsakalmistule.

¹¹⁸ ENSV KL VI kongress oli 5.–7. mail 1971.

¹¹⁹ Kumbagi ei ilmunud.

¹²⁰ O. A. Webermanni nekroloog N. A. sulest ilmus ajakirjas Keel ja Kirjandus 1971, nr. 6.

¹²¹ A. K. tõlgitud C. Vallejo “Inimlikud luuletused” ja toimetatud “Rooma kirjanduse antoloogia” ilmusid 1971.

tema see mees, kes “Cinderella Game’i” teoks tegi.¹²² Omamaa tagurlastest, kes on äraarvamata lollid, vestis ta süngeid lugusid. Siit viis ta loodetavasti keni mälestusi kaasa, igatahes tundusid kõik kohtumised ja nähtumised (“Estonia” ja varietee seal seas) talle väga meeldivat.

Asjalikku juttu: ENE küsis (Hilja Välipõllu suu ja sule läbi), kas ma ei tahaks teha pisiartiklit Walter Mehringist.¹²³ Siin, maal ma seda muidugi ei saa. Vaatasin osutamaga Sinule, kes Sa teda kindlasti palju paremini tunnend. ENE-st välja jätta ma teda igatahes ei lubanud. Oma aja nähtusena oli ta minu teada esmajärguliste nimede seas.

Kirjutasin retsensiooni Eno Raua “Puujumalale”, milles mu meelest on mitu tähelepandavat väärtust. O. Jõe tõsimeelne jutt¹²⁴ “Keeles ja Kirjanduses” vihastas mind ka natuke. Loodan, et “Sirp” mu oopuse ära trükib.¹²⁵

Ühe auvõla saan Sulle nüüd ometi ka ära õiendada – saata oma juba vanaks muutunud raamatukese! (“Vana” on ta juba oma koostiselt...)¹²⁶

Idüllilisi tervitusi idüllilisest maastikust!

A. K.

21. N. Andresen 5. VII 1971

A. K.

On küll õige, et ma tunnen Walter Mehringit varasemast ajast kui Sina, kuid praegu ei suuda ma temast peale üldsõnade midagi öelda: ei ole teda enam lugend. Küll aga saadan Sulle sedeli, kus daatumid on Schriftstellerlexiconist – ja üldine tunnustus ka. Kirjuta daatumite käes olles ise see märkus valmis!

Saatsin Sulle Elvasse oma Hilda Gleseri.¹²⁷ Võtsin selle käsile umbes kümne aasta eest. Kui siis selgus, et ma ei suuda ta varasemat arengut (enne Estoniat) kuidagi kujutada, jätsin kõrvale, kuni Helvi Einas¹²⁸ päris hea haldjana (olin avanssi võtnud!) mind mõjutas jälle kirjutama hakka-ma. Ja siis tuli äge kiirus: andsin käsikirja ära augustis 1969, võtsin tagasi ja tegin VIII pt. uuesti, ennäe, detsembris 1970 lugesin juba korrektuuri, ja juba pool aastat hiljem ilmuski! Ütle veel, et meil raamat ruttu ei ilmu!

Samma teatas täna, et Adamsi Mõttelooted on saand ilmunisloa!¹²⁹ Ja kõigest kolme kuu järel! P.-E. “Tuhkatriinu” oodand selle eest vist üheksa kuud!¹³⁰ Aga ega Adamsit laita saa: selles liigis on ta tööpoolest ehtne.

Käisin mineval nädalal Tartus, kontrollisin Suits-Tuglase kirju, mis tahan kord trükki toime-

¹²² A. K. koolivend Rudolf Hämar (1924–2000) vahendas P.-E. Rummo näidendi “Tuhkatriinumäng” tõlkimist ja lavastamist New Yorgis.

¹²³ Walter Mehringu kohta on Eesti Nõukogude Entsüklopeedia 5. köites (1973) kirjutatud artikli A. K.

¹²⁴ Olev Jõgi saarlasena hääldas õ õ-ks.

¹²⁵ Eno Raua lühiromaan “Puujumal” oli ilmunud 1971. O. Jõgi oma ülevaates “Kirjandus teisel kümnendi-poolel. Viieandast kongressist kuuendani” nimetas seda “nüüdiskollase kirjanduse rakendusnäiteks” (Keel ja Kirjandus 1971, nr. 4, lk. 200). A. K. retsensioon pealkirjaga “Püha ja argine” ilmus ajalehes Sirp ja Vasar 13. VIII 1971, nr. 33.

¹²⁶ Ilmselt 1971. aastal ilmunud luulekogu “Klaasmaastikud”, millesse A. K. oli sisse võtnud seni avaldamata luuletusi 1940. ja 1950. aastatest.

¹²⁷ N. A. raamat “Hilda Gleser” ilmus ENSV Teatriühingu väljaandena 1971. aastal.

¹²⁸ Helvi Einas (1929–1999) töötas Teatriühingus toimetajana.

¹²⁹ Valmar Adamsi “Sinu sekundid. Mõttepäevik” ilmus Loomingu Raamatukogus 1971, nr. 28/29.

¹³⁰ P.-E. Rummo näidend “Tuhkatriinumäng” oli ilmunud Loomingu Raamatukogus 1969, nr. 7.

ENSV Kirjanike Liidu VI kongress 1971. aastal. Ain Kaalep kõnepuldis, presiidiumis Paul Kuusberg, Paul Rummo, Ralf Parve, Vladimir Beekman ja Jaan Kross. Foto: KM EKLA, A-107:78

tada, võiks olla, vahest “Paaris sammukeses”, milleks natuke nõusolekutki on (aga see on mahukas asi, 4,5–5 a.-poognat).¹³¹ Muud ei jõudnudki suurt teha.

HM laskis mul teha Noor-Eesti brošüüri (3 a.-p. + tekstid). Oli üsna hea ülevaadet teha, ja kui selline on olemas, siis polegi kiire mingi suurema asjaga.¹³²

Midagi muud ma vist lähemal kuil ette ei võta kui täidan oma ähvarduse Aksel Tamme vastu: ütlesin kord, et tahan panna ta lauale Suitsu lühimonograafia. Ja kui katsuks tulevaks suveks talle seda rõõmu valmistada. Ma ei näe, et keegi muu seda praegu kirjutaks; Erna Siirak¹³³ sellest doktoriväitekirja ei tee (Underist või Tuglasest või mõlemast ta teeks küll), ja Eduard Roos ei jõuaks oma eluajal sellega soovitavale kaugusele. Kuid viimane on teind tõesti vajaliku töö: on viitsind RAKA-st otsida Aleksandri gümnaasiumi paberid ja valgustab 53 leheküljel G. S. gümnaasiumisoleku nelja aastat, 1896–1900, kaasa arvatud ta kirjutamiskatsed. Ta tahab tööd jätkata gümnaasiumi lõpetamiseni.¹³⁴ Uusi fakte tõepoolest, kuid see kõik moodustaks ainult vajaliku eeltöö. Ja minu huvides pole nii palju paleontoloogia kui päris kirjanduslik – ja mittekirjanduslik – looming.

Soovin Võrumaale kõigiti viljakat suve!

N. A.

5. VII 71.

¹³¹ N. A. publikatsioon “Gustav ja Aino Suitsu kirjad Friedebert Tuglasele” on ilmunud ENSV TA F. R. Kreutzwaldi nimelise Kirjandusmuuseumi aastaraamatus “Paar sammukest...” IX (1976)

¹³² N. A. koostatud ülevaade “Noor-Eesti” jäi ilmunuta. Käsikiri vt. KM EKLA, f.311, m. 57:1

¹³³ Erna Siirak (1911–1987), kirjandusteadlane, kes oli kirjutanud J. Semperi lühimonograafia (1969), samuti mitmeid artikleid kirjandusloost, poetikast ja stilistikast. Kavatses kirjutada M. Underi monograafiat, mis jäigi vaid kavatsuseks, sest autor ei saanud sõiduluba Rootsi materjalide juurde.

¹³⁴ Eduard Roos (1903–1979) kavandas monograafiat “Gustav Suits gümnaasiumiõpilasena”, millest jõudis avaldada peatükke Keeles ja Kirjanduses ning Loomingus. N. A. ei näi teadvat, et G. Suitsu monograafia käsikirja sai valmis tema vend Jaan Roos (1988–1965), kuid see käsikiri on tänini ilmunuta.

22. A. Kaalep 29. VII 1971

Soral, 29. 7. 71.

N. A.!

Olin vahepeal igasugustes imelikes kohtades – Elva haiglas (mitte kapitaal-, vaid õnneks niisama-reмонт!) ja Värska õpetajate-laagris (kõnelesin eesti uuest luulest ja kirjandusteooria õpetamisest koolis) –, nii et alles nüüd tasapisi asun jälle oma asjade juurde. Ütleme, et puhkasin! Nii jõudsin eile Sinu “Hilda Gleserini”, ja ühtlasi lugesin Adamsi raamatukese läbi. Hirmus huvitav oli see juhuse tõttu tekkinud võimalus kaht generatsioonikaaslast rööbitada! Jah, olen ka juba üsna halliks läinud, kahekümneaastastele kindlasti “vanamees” – aga, ausõna, V. A. moodi küll ei tahaks olema hakata. Ta on koloriitne kuju, tõsiselt haritud inimene, kel mõndagi on öelda – aga kui tihti ei lase teda maksvusele mingi igavene naeruväärsus! Praegusel foonil on see intiimne mõttepäeviku vorm ju värske ja mõjukas – ent Tuglas on ju ka olemas, ja sinna see mees küll ei küüni...

Sinu raamat võlub oma suure tiheduse ja asjalikkusega. Siin ehk väike laituski: võinuksid mõne veidi intiimsema killu isiklike mälestuste varamust ehk ometi sisse lülitada! Ent kujutlen muidugi hästi Su kavatsust, mis on mulle ülimalt sümpaatne. Peale muu oled Sa nappide joontega visandanud eesti uuema teatri ajaloo, mida näit. Karin Kase raamatust niisuguses pregnantsuses kuskilt ei leia.¹³⁵ Pisimärkus: Rutoff ei eestistanud end minu teada mitte Rajasaareks (see oli näitekirjanik), vaid Randviiruks (maletaja ja baleriini isa).¹³⁶ Ja teine: kas ei olnuks õigem Shakespeare'i tsiteerida selles tõlkes, mida H. G. kasutas? – Olin väga meelitatud, et Sa mu “etlema”-sõna loomulikult olemasolevana kasutusele oled võtnud!

Sinu Suitsu-monograafiat ootame pikisilmi! Oleks lihtsalt kurb, kui Sa seda ei teeks! Kes teine seda suudaks, oskaks, selleni küüniks! (Miks ei võiks Sa lõpuks kandidaadiks hakata – nalja pärast kas või!)

Olen lugenud Stefan George ja Nietzsche lüürikat (milline valik!), katalaani poeete ja Ristikivi “Lohe hambaid” (peategelane ka katalaan; tikun arvama, et see on ta parim ajalool. romaan, peaks Samma tähelepanu sellele juhtima!)¹³⁷

Igasugust tööd on kuhjunud – asun nüüd seda sorteerima! Ehk saan selle kuuga muu tülika kaelast – et siis asuda midagi väga head (Fernando Pessoa? Jorge Guillén?) tõlkima.

Cordialmente,

A. K.

23. A. Kaalep 3. IX 1971

Elvas, 3. 9. 71.

N. A.

Tore, et meenutad Brandest! Kas ei oleks mõtet arutada mõne tema biograafia tõlkimisvõimalustki? (Goethe? Voltaire?) Või on liiga paksud teosed?

¹³⁵ Karin Kask oli 1970. aastal avaldanud eesti teatriajalugu käsitleva raamatu “Teatritegijad, alustajad”.

¹³⁶ Näitleja Aleksander Rutoff (1895–1953) oli eestindanud oma nime Randviiruks 1935. aastal; tütar Tiit Randviir, poeg Jüri Randviir.

¹³⁷ K. Ristikivi “Lohe hambad” oli ilmunud Lundis 1970; Loomingu Raamatukogus ilmus romaan alles 1987. aastal.

Nietzsche–B. kirjavahetus oleks muidugi eriomaselt huvitav. Miks mitte fragmentaarseltki – meid huvitavais aspekte rõhutades. N. “rehabiliteerimisest”, Thomas Mannile ja Semperile toetudes (Tuglasele muidugi ka!), olen ammu mõelnud – oleks viimane aeg!¹³⁸

Paralleelid Nelly Sachs–Under–Rilke on minu meelest küll veenvad. Mu meelest on niisugustel rööbitamistel suur mõte: lugeja ei tunne end n. ö. tühja ruumi paisatuna. Eriti noor. Muidugi on hea, kui seda teha küllaldaste reservatsioonidega.

Kas “Eli” alapealkiri mõnd tegelast ei ehmata? Kas juba see mõnd tarka malekäiku järelsonas ei peaks käskima teha?

Oh, praegu hakkas kiire. Lõpetan esialgu siin; mõnest oma fantaasiast (Aino Kalda 15 a. surmapäeva tähistamisest Elva koolis näiteks) kirjutan varsti lähemalt – plaanid esialgu veel küllalt segased ka.

Oleme Elvas tagasi, kuid esialgu veel pooliti – weekendede veedame veel Võrumaal...

Tervitused! Nägemiseni!

A. K.

24. A. Kaalep 9. X 1971

Elvas, 9. okt. 71.

N. A.

Kahju, et Sa neljapäeval kooli ei jõua! Tohib selle siis ehk edaspidiseks lükata? (Laupäeval neil enam hästi ei sobi – maalapsed lähevad koju jne.) Ära ei tahaks küll kuidagi jätta!

Näeme küllap Jaak Põldmäe kaitsmisel!¹³⁹ Võimalik, et seal vaidlustki tuleb. Mõned isikud Laugastega eesotsas olla dissertandi vastaselt häälestatud. Kuidagi ei saa aru, miks. Töö on suurepärane (detailides diskutaabel muidugi, aga ega see ei loe ju).

Mul on Sulle üks teatriajalooline küsimus. Kelle sakslase näidend on “§ 318” (või 218? 219?) See paragrahv, mis abortide kohta käis. Näidendit olla Eestiski mängitud. Lõpetasin äsja Brechti teatriteooria-raamatu kommenteerimise,¹⁴⁰ sellele kohale jäi aga lünk, kuskilt ei osanud leida (kuigi kunagi seda nagu teadnudki olen). Sul on ehk meeles?

Rohkeid tervitusi!

A. K.

25. A. Kaalep 31. I 1972

31. 1. 72.

N. A.!

Sain natukese aja eest kirja B. Kangrolti, milles on Suitsust juttu. Tsiteerin vastava lõigu:

“Käisime [koos tütre Eeva-Merikesega, kes õpib Lundi ülikoolis foneetikat, A. K.] korra läbi ta

¹³⁸ A. K. on tõlkinud Nietzsche luuletuse “Vaid narr! Vaid luuletaja!” (Peegelmaastikud I, lk. 194 jj.).

¹³⁹ Jaak Põldmäe pidi kaitsma kandidaadiväitekirja “Eesti värsisüsteemid ja silbilis-rõhulise värsisüsteemi arenguhoon XX sajandil” 15. X 1971. Töö juhendaja V. Ivanov ning oponendid J. Lotman ja V. Altho leidsid, et esitatu ületab kaugelt kandidaadikraadi nõudeid ja väärrib doktorikraadi. Väitlus doktorikraadi taotlemiseks määrati 19. novembrile, tööle võeti lisaks veel kaks opponenti – professorid Boriss Jegorov ja Paul Alvre. Kaitsmine möödus hiilgavalt, kuid Kõrgem Atestatsioonikomisjon Moskvast venitas kraadi kinnitamisega, kuni see 1976. aastal kinnitati kandidaadikraadina.

¹⁴⁰ Bertolt Brecht. Vaseost: valik teatriteoreetilisi töid (tlk. E. Kampus, redigeerinud ja värsid tõlkinud A. Kaalep) ilmus 1972. aastal. Näidendi “§ 218” (1929) autor on Friedrich Wolf.

järelejäänud paberid. Seal on säilinud sadakond või rohkem lehte, mis võiksid olla luuletuste visandid. Eeva Merike proovis neist 30–40 mõistatada. Suur see saak siiski ei ole, sest käekiri on väga raske ja need on arvatavasti perioodist, mil ta oli juba üsna haige (kõik on dateerimata). Avaldan ühe tsükli Tm. nr. 1 1972 (veebruari lõpul umbes). Noore Kreutzwaldi käsikiri on täielik. Samuti on mitmesuguste kõnede tekste ja muidugi vanu kirju, dokumente jm. Küll see Suitsu uurijaile vajalik materjal oleks.”

Sanga iseloomustust mööda olid B. K. lapsed väga toredad. Tütrest niisiis filoloog saamas – ja algust teeb ta Suitsu uurijana!

Näen vaeva oma Gütersloh tõlkimisega¹⁴¹ ja üldse pooleli tööde lõpetamisega. Tuju pole suurem asi – kõik hirmsasti üle pea kasvanud ja energiat vähe.

Jah, Roosi uurimus oli rikkalik – niisugust faktikogu on ju ka vaja. Hr. lic. S. võib näiteks G. (v.) Oehrni piltigi nüüd näha!¹⁴²

Rohkeid tervitusi!

A. K.

26. N. Andresen 7. III 1972

A. K.

Saadan Sulle oma Brandese-kirjutuse, mille separaadi alles nüüd kätte sain.¹⁴³ Sinna juurde “Keele ja Kirjanduse” hädaseparaat. Lisan teise eksemplari kooli jaoks – olin ju seal seda esimest korda tutvustamas.

Tahaksin tulla Tartu 12., 16. ja 17. III. Leht¹⁴⁴ oli küllalt sõbralik laskmaks mul kirjutada (kuni 1,5 poognat) Siurust, ja mõtle ise, Siurust, õpetajaile määratud väljaandesse. Nüüd tahan siis juba utilitaarse huviga läbi vaadata Siuru materjalid, mis Kirjandusmuuseumi on tulnud mitmelt poolt (Tuglas, Adson jne). Selle artikli mõte huvitas mind väga, ja Lehe lahkus lubab oodata ka rohkeid klišeesisid.¹⁴⁵ Tähtjaks on mul 15. IV, ja selleks ajaks jõuan, sest ettenägelikult olen neil päevil läbi pöndend isegi Mao (või mao) gripi, omataolise haiguse toepoollest, aga sain hakkama nelja päevaga.

Suitsu artiklitevalimik (umb 24 poognat) on mul nüüd valmis.¹⁴⁶ Oleks haritud inimestega tegemist, annaksin kohe ära ja peaksin kirjastusega nõu redigeerimise printsiipidest, aga kus nüüd seda! Mul on kavatsus küll Suits jätta muutmata, kus on teada, et toimetus ei ole ta tekste muutnud. Küsimus on siiski, kui pikalt. Mulle tundub, nagu võiks rahvusvahelised sõnad ühtlustada, siis juba õige varakult. Teatriühingule andsin 1906. a. artiklid muutmata kujul, siin pole ma päris selguses. Muidugi tuleb muudatuste register resp. põhimõtted lõppu lisada.

Kui nii sügiseni rahaga hakkama saan, tahaksin käsile võtta Suitsu “lüh”monograafia kirjuta-

¹⁴¹ Albert Paris Gütersloh. Austria-elamus. Tlk. ja eessõna A. Kaalep. – Loomingu Raamatukogu 1972, nr. 40.

¹⁴² Eduard Roosi artikli “Gustav Suits gümnaasiumiõpingute esimesel poolel” (Keel ja Kirjandus 1972, nr. 1–2) illustratsioonina oli toodud ka G. Suitsu ristiisa Gustav Oehrni foto.

¹⁴³ N. A. artikkel “Georg Brandes: 4. II 1842 – 19. II 1927” oli ilmunud Loomingus 1971, nr. 12.

¹⁴⁴ Kalju Leht (1926–2006) oli sel ajal Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi sektorijuhataja.

¹⁴⁵ Õpetajatele määratud väljaannet ei tulnud; “Siuru” uurimise tulemused avaldas N. A. artiklina ““Siuru”. Murranguaegade kirjanduslikust liikumisest”. – Looming 1973, nr. 7.

¹⁴⁶ N. A. koostatud G. Suitsu artiklivalimik jäi ilmutamata.

mise – ega minusugune üle poogna kuus ei suuda puhtaks kirjutada; nii võiks tuleva aasta veebruaris või märtsis selle valmiski saada. Muidugi, see alaliselt trükkis olev raamat toob küll hulka materjali selle jaoks, aga kui raamat (Suits ja tuli) oktoobri lõpus oli küljendatud, võttis Aksel Tamm selle tõsiselt oma lauale ja tegi 14. veebruaril mulle mõningate muudatuste ettepanekud (mitte enam kui kahe poogna ulatuses, artiklis, mis puudutavad G. S. aa. 1940/41).¹⁴⁷ Olgu siis, paar lõiku muutsin, poolteist lehekülge võtsin maha (kus ei olnud tegemist faktidega, vaid minu arvamistega), ning nüüd ootangi, mis aastal raamat jõuab päriselt ilmuda. Siin maal peab inimene elama mammuti-eani – muidu ei jõua ta kirjastuse nõuetele järele. NB: ja see Suitsu väikene raamat oleks siis ka omamoodi pill kirjastusele – hoiatasin selle eest juba paari aasta eest.

Nagu näed, see kuiv Eduard Roos on viitsinud Suitsu kooliaja üsna selgeks teha! Töömees ta on – mina lükkasin õnneks seda ikka edasi. Aga kui ta teise samasuguse artikli on avaldand (see on tal valmis), ei tee vähemalt G. S. kooliaeg mulle enam muret. Iseasi on ta vaimse arenguga, millest võib veidi teisitigi rääkida.

Kes teab, Tartu tuleku ajal ehk õnnestub meil ka tühja juttu rääkida.

Tervitan

N. A.

7. III 1972.

27. A. Kaalep 18. XII 1973

Elvas, 18. 12. 73.

N. A.

Väga suur tänu raamatu eest!¹⁴⁸ Hea ja tihe lektüür. Muidugi võinuks ta ju palju paksem olla... Nüüd võiks öelda: tuld on, aga suitsu peaaegu polegi – vahest sellepärast, et keegi ei saaks öelda, kus suitsu, seal tuld. Kas niimoodi saab tuld märkamatuks teha?

Ka “Tuulemaad” ja “Hamleti proloogi” oli hea lugeda. Suitsu-monograafia põhiosad on Sul ju niimoodi päris valmis!

Tõlgin praegu Hofmannsthal. Väike novelli- ja esseevalimik “‘L’R”-le H centennariumi puhuks.¹⁴⁹ Huvitav mees! Mispärast ta igalpool “dekadentsi” esinduskujuna esineb, on mulle lausa mõistmatu. Palju paralleelset Tuglasega – kuigi mingid mõjud vist küll kõne alla ei tule. H on igal juhul sügavalt humanistlik autor; omamoodi mõneski suhtes Kafka otsene eelkäija. “L’art pour l’art”-kalduvust ei oska ma ka õieti leida. Kindlasti võiksid midagi iseloomulikkude öelda tema retseptsioonist 20-ndail aastail: teda ju loeti, tema näidendeidki mängiti (ehtsat Sophoklest pole ju enne Panso lavastust eesti lavadel olnudki!); vahest oli tal mingit mõju?

Hr. Toomlale saatsin järjekordse värsikogu pealkirjaga “Paani surm ja teisi luuletusi”.¹⁵⁰

ENE-le kirjutasin “sürrealismi”. Andis nuputada! Lubatud mahu ületasin mitmekordselt.

¹⁴⁷ N. A. raamat “Suits ja tuli” ilmus alles 1983. Sealt puudus artikkel “Üle rusu. Märkmeid Gustav Suitsu 1940.–1941. aasta luuleainete küpsemisest”, mis ilmus Loomingus 1988, nr. 1.

¹⁴⁸ 1973. aasta sügisel ilmus lõpuks N. A. artiklivalimik “Inimesi ja raamatuid”.

¹⁴⁹ Hugo von Hofmannsthal. Teed ja kohtumised. Tlk. ja eessõna A. Kaalep. – Loomingu Raamatukogu 1974, nr. 6/7. Raamat ilmus autori 100. sünniaastapäeval.

¹⁵⁰ Selle pealkirjaga A. K. luulekogu ilmus 1976. aastal.

Gustav Suitsu mälestusõhtu Tallinnas Kirjanike Majas novembris 1973: vasakult: Enn Vetemaa, Hans Kaldoja, Kersti Kreismann, Nigol Andresen, Karl Ader ja Aurora Semper. KM EKLA, B-37:6196

Ertisele lubasin üles astuda Kreutzwaldi päevil “kirjanduse päevaprobleemidest”. Mul oli kaks mõtet: lõunaeeestikeelsest kirjandusest (nii mine- kui tuleviku poole vaadates); baltisaksa kirjandus (õieti üldse kultuuri) suhtumisest. Kohtasin R. Põldmäed ja küsisin, kumba teemat ta olulisemaks peaks; ta arutas asja natuke ja hääletas siis esimese kasuks. Mida Sa arvaksid?

Loodan Sind neil päevil kindlasti näha!¹⁵¹

Vahepeal olid mul hästi murelikud ja ka töötujuta päevad: vt. kaasavalase Kärneri “Moodne orjus”. (Noh, nii hädine nagu tema ma vist siiski ei ole...) Siis tuli aga lõpuks nii raha kui rõõmustav ettepanek Moskvast: venekeelse valimiku koostamine. Tegin seekord asja ruttu ära (sisukorra); Vera Ruber ajab nüüd edasi, mis vaja. Panin pealkirjaks “Земные пейзажи”. Päris meeldiv tõuge niisuke ettepanek!¹⁵²

“KK-le” vastasin ringküsitlusele, visandades väikese lapse- ja koolipõlve autobiograafia. Ehk oli seda teha mingit mõtet!¹⁵³

“Edasi” narris mu “kommentaari” jõudumööda ära; enam talle sedalaadi asju ei kirjuta.¹⁵⁴ Häid taliharjapähi! Nägemiseni!

A. K.

¹⁵¹ A. K. esines 27. detsembril 1973. aastal Kreutzwaldi päevadel nn. “Kirjaniku tribüünil” ja kõneles murrete kaitseks.

¹⁵² Vera Ruber (s. 1925) oli aastatel 1957–1987 eesti kirjanduse konsultant NSVL Kirjanike Liidu juhatuse juures. A. K. venekeelne luulekogu Svetlan Semenenko tõlkes ilmus Moskvast 1976. aastal.

¹⁵³ Vt. A. K. vastuseid Keele ja Kirjanduse ringküsitlusele ajakirjast 1974, nr. 8.

¹⁵⁴ 16. dets. 1973 oli Edasis ilmunud A. K. kirjanduskommentaari “Novembrikuu oli luulekuu”.

28. N. Andresen 1. XII 1974

A. K.

See oli imehea, et kirjutasid Tagore “Aednikule” eessõna.¹⁵⁵ Millal Sa kogud oma lühiesseed raamatu kujuks?¹⁵⁶ Ma arvan, see võiks ometi (ülevaalt vaadates) trükikõlbulik olla.

Omalt poolt istun praegu Čaksi “Mängi, pillimees” kallal – lubasin kirjutada sellest “Teatrimärkmikule”.¹⁵⁷ Aga minul on pöördumine tükk maad raskem kui vanal tööhobusel. Kord nagu oleks see kergem olnud! Et mul on pooleli hiigla merimadu “Noor-Eesti ja ta retseptisioon”, mille valmimine venib sellegi pärast, et raamatukogu perioodikaosakond ei ole ikka veel avatud, siis katsun selle vahepeal valmistada. Võtsin käsikirja, ja tekst on tõepoolest ilus. Kuid lavastus jäi mitut pidi raskeks. Ei olnud küllalt kergust, ei olnud kasutatud stsenaariumis pakutud kontrastidevõimalusi, lüürika oli liiga palju maad andnud “tegevuse teatritele”. Istun nüüd siis ja pean aru, mis sellest saab.

Lubasin lähemal ajal (16. XII) öelda midagi Sütiste kohta. Tahaksin teha seda kriitiliselt, sest ta on postuumselt tõstetud aadliseisusesse. Kuidas ta oli Sinu meelest luuletajana? Ta nagu käis alla vahest juba “Südasuvest” alates. Ja ta “Maakera pöördub itta” on vajalik dokument ankeedi juurde, kuid küsitava poeetilise väärtusega. Jah, “Umbesd päevad” on vaieldamatult poeetiline, hoolimata isegi minu soovitatud parandustest.

Aga seda kõike öelda? Öelda ehk võib veel, kuid mitte kirjutada.

Nii omavahel: Sütiste võiks olla näiteks (neid on ju paljugi!), kuidas konformism likvideerib luuletajat. Aga kolmekümnendail aastail Sütiste läks konformismi nahka, ja tõepoolest, ta kiire lülitumine uude ühiskonda ei olnud olemuselt ju muud kui sama konformismi jätkumine. Aga 1940. aastal oli seda laadi konformismi rohkesti. Vääriks detailselt uurida: kes lihtsalt otsustas, et peab nii vana kui uue võimuga koos töötama (“et sinu käsi hästi käiks” jne), kellel see tähendas võitlusi eneses ja veendumuste omandamist. Sinul peaks olema ju tagantjärele tähelepanekuid? Ega ma selle kirjutuse jaoks seda enam ei tarvita; kuid oleks hea kasvõi enese jaoks mõnd asja selgitada.

Jah, Sütiste oli luuletaja, kuid omandas enesege kaastoimel loodud “realismi” (s. o. reaalsoo-
liitika) kontseptsiooni, mis enam ei virgutand luuletajat.

Täna sajab ilusat pehmet lund. Tahan paari päeva pärast sõita jälle üheks päevaks Haljasse. Et pärast seda laokile jäänd asjad valmis teha.

Kuusberg on asjaomaste meeste käes. Umb. 20. XII täitub karantiiniaeg: kas pannakse ette uus töötlemine või võetakse vastu.¹⁵⁸

Tervitan N. A.

29. A. Kaalep 9. XII 1974

Elvas, 9. 12. 74.

N. A.

Aitäh Tagore'i käsitluse tunnustamise eest! Ega seda just kerge teha olnud, õnneks oli ülikooli

¹⁵⁵ Rabindranath Tagore. Aednik. Tlk. U. Masing, eessõna A. Kaalep. – Loomingu Raamatukogu 1974, nr. 45/46.

¹⁵⁶ A. K. esimene artiklikogu “Maavallast ja maailmakirjandusest” ilmus alles 1984. aastal.

¹⁵⁷ N. A. artikkel “Mängi, pillimees” on ilmunud “Teatrimärkmikus 1973/74” (Eesti Raamat, 1976).

¹⁵⁸ N. A. oli kirjutanud valmis lühimonograafia “Paul Kuusberg”, mille käsikiri oli ilmselt antud kirjastusse. Raamat ilmus 1976. a.

raamatukogus rohkesti ta esseistikat jm. Aga ega mu lühiesseede-raamatust küll niipea midagi välja tule; hea isegi, et “nad” näivad ikkagi mingil kujul (2 raamatus, kumbki eri aastal, et mitte korraga mind “rikkaks teha”) nõustuvat mu luule-tõlgete-valimikuga.¹⁵⁹

Seda “Mängi, pillimees”-näidendit ma näinud pole, ainult käsikirja lugenud. Arvan, et raske materjal lavastajale, kes väga originaalse mõtlemisega pole. Ja ega lavastus vist tõesti väga silmapaistev polnud, nagu kõneldakse.

Sütiste ja konformismi probleemid, mida arutad, on ju väga tähtsad, aga paraku tõesti natuke liiga keerulised praegu. Arvan, et kõik, mida ütled, on nii. Mulle isiklikult on ta luule olnud võrdlemisi kauge; üht-teist meeldivat olen sealt küll leidnud, aga midagi põhiliselt olulist tundub aina puuduvat. Tal nagu pole seda “iseäralikku”, mis tõelist luuletajat muist inimestest esile tõstab. Isegi “Umbesed päevad” ei kajasta muud kui üpris tavalise inimese reageerimist umbseile päevadele, kirja pandud küll värsioskusega, mida tuleb tunnustada. Kui võrrelda näit. Tollerit “Pääsuraamatuga” või Nazım Hikmeti vanglaluuletustega! Ent Sütiste funktsioon nagu olekski midagi “propedeutilist”, võrreldav “kerge muusikaga” – tema lugejast võib saada ka suure luule juurde mineja. Minuvanuste hulgas oli tema lugejaid-austajaid küll, ja nii 20-aastaselt juba oli mul nendega vaidlusi. Mul oli “Kõik on kokku unenägu” omandatud ja ma austasin “Tolmu ja tuld”.¹⁶⁰ Sütistet ma nende juurde nagu enam ei vajanud.

Viimasel nädalal oli mul rohkesti mineviku üle mõtlemist. Kutsuti kõnelema “treffneristide esindajana” Tartu I keskkooli aktusele; siis tuli käia esimese rahutingimustes surnud klassivenna matusel; lõpuks tuli lahendada üht kurba ja piinlikku konflikti kahe koolivenna vahel, üks neist psühhiaater, teine (enam-vähem) patsient. Kuidagi niisugune koondmulje: kõik vana elab edasi, ent uue mõjul ei ole ta enam üldse see, mis ta oli; mingit ajaloolasepilku on vaja, et seda mõista, ja enamik inimesi pole küllalt dialektikud seda omandamaks... Ma ei tea, kas “konformism” ongi see sõna, mis asja olemust tabab. Aimaksin pigem midagi sellist, millele nimeks sobiks “fatalism”. See on suhtumus, millega inimene end püüab kaitsta üle jõu kiiresti muutuva aja vastu. Ja sealjuures kaotab ta suuremal või vähemal määral spontaanse kontakti tegelikkusega.

Ilus hele laik ses nädalas: lühike visiit Hando Runnelile, kelle leidsin hoidmas oma 6-kuist Pillet. Küll see mees vast õpib ja areneb! Oli kirjutanud mõned väga head värsid, näitas itaaliakeelset eesti luule antoloogiat (õige hästi koostatud, huvitavaid tõlkimisaspekte!) ja rääkis, et püüab kirjutada üht Jüri Üdi analüüsi.¹⁶¹ Jääme seda põnevusega ootama!

Hakkan nüüd kohe toimetama B. Kaburi tõlkeid E. L. Mastersi “Spoon Riveri Anthology”st”. Näib tore luuleraamat tulevat!¹⁶²

Sellele suurele luulearutlusele, kus Kalle Kurg tahab kõnelda “kunstiloomest” ja “eluloomest” (= lapsetegemisest?), ma ei tule.

Tervitusi talvisest Elvast!

A. K.

PS: Üht mu raamatut, mille Sulle lugeda tõin, tahaks lugeda Mati Unt. Küll ta võtab Sinuga ühendust!

¹⁵⁹ A. K. luuletõlked ilmusid raamatus nimega “Peegelmaastikud” (I osa 1976, II osa 1980).

¹⁶⁰ “Kõik on kokku unenägu” on G. Suitsu luulekogu (1922), “Tolm ja tuli” B. Alveri oma (1936).

¹⁶¹ Hando Runneli retsensioon “Jüri Üdi sõnakunst” ilmus ajakirjas Looming 1975, nr. 1.

¹⁶² Edgar Lee Mastersi “Spoon Riveri koolnud” (koost. ja tlk. B. Kabur, järelsõna J. Rähesoo) ilmus 1976. a.

30. A. Kaalep 2. IV 1975

2. 4. 75.

N. A.

Suur tänu kirja ja meeldivate teadete eest! Meeeldi kirjutat kuhugi (võib-olla isegi mõnesse vene ajakirja?) mingi retsensiooni – kuivõrd oskan.¹⁶³ Vene luulekeele stilistiline aspekt ei ole mulle küll paraku nii tuttav, kui peaks.

Nora Javorskaja¹⁶⁴ on tundunud mulle usaldusväärse ja süümeika poetessina. (Panin ta ju meie Kuningal on külm-libretot tõlkima, ja mu meelest sai ta hästi hakkama; mõned paratamatud mahendused muidugi lisaks.)

Sinu Tuglase-essée oli väga sisukas.¹⁶⁵ Arvan, et metoodiliseltki oluline. Edasi võiks minna veel vahest mõningas psühhoanalüütilises suunas, näit. Jungi arhetüüpe (mitte liiga dogmaatiliselt) silmas pidades. Eriti tikub sinnapoole kiusama Hiiglaneitsi! (Ja kas ei ole lõpuks “Androgüüni päeva” negress sellesama kujundi karikatuur – juba küpse mehe sulest?)

Üks pisike Tuglase-välgatus, mis mõne aja eest pähe sattus: kas pole temal võrratult rohkem huumorit kui humoristik *par excellence* peetud Lutsul? Ja mitte üksnes “Sood” ja “Felix Ormussoni” võrreldes. Luts oli ju tegelikult sügavalt traagilise elutundega isiksus. – Neist asjust peaks kirjutama mingis “Eesti huumori ajaloo”...

“Vabaduse ja surma” käsitus meeldis mulle eriti. Rannus pole muidugi autor, kuid põgene-miseigatsus on autori oma. Ja et ta selle juurde veel vanuigi tagasi tuli! Eks ole see üks meie sajandi “arhetüüpe”... (Pihin, et minulgi üks novelletike noorest east sellele samale on tagasi viidav.)

Olen veidi tutvunud Sinu suurepärase õpilase ja Tuglase uurijaga *in spe* – noore Oleskiga muidugi. Töökas ja arukas poiss.

Mäslen praegu kapitaalse e. luule antoloogia kallal, mida Lennart Mere vahendusel koostan kasahhidele...¹⁶⁶ Teeme asja vaikselt ja omavahel ära, eks siis jää loorberid ootama. Rahvaluulest kuni Väino Vesipäini, proportsioonid umbes sellised: rahvalaule 500 värssi, 19. sajandit 1000, 20. sajandit enne nõuk. aega 2000, nõuk. luulet 3500. Autoreilt luuletusi: Juh. Liiv – 9, Suits, Alver – 8, Under, Semper, Sang, Vaarandi – 7, Koidula, Sütiste, Raud, Merilaas, Smuul – 6, Barbarus, Kross, Laht, P. E. Rummo, Kaplinski, Runnel – 5, Sööt, Visnapuu, Talvik, Niit, Beekman, Seppel, Üdi – 4, teisi vähem. (Arvestatud autorite tähtsuse kõrval muidugi tõlgitavust ja idamaisele lugejale lähedust.)

Tervitan!

A. K.

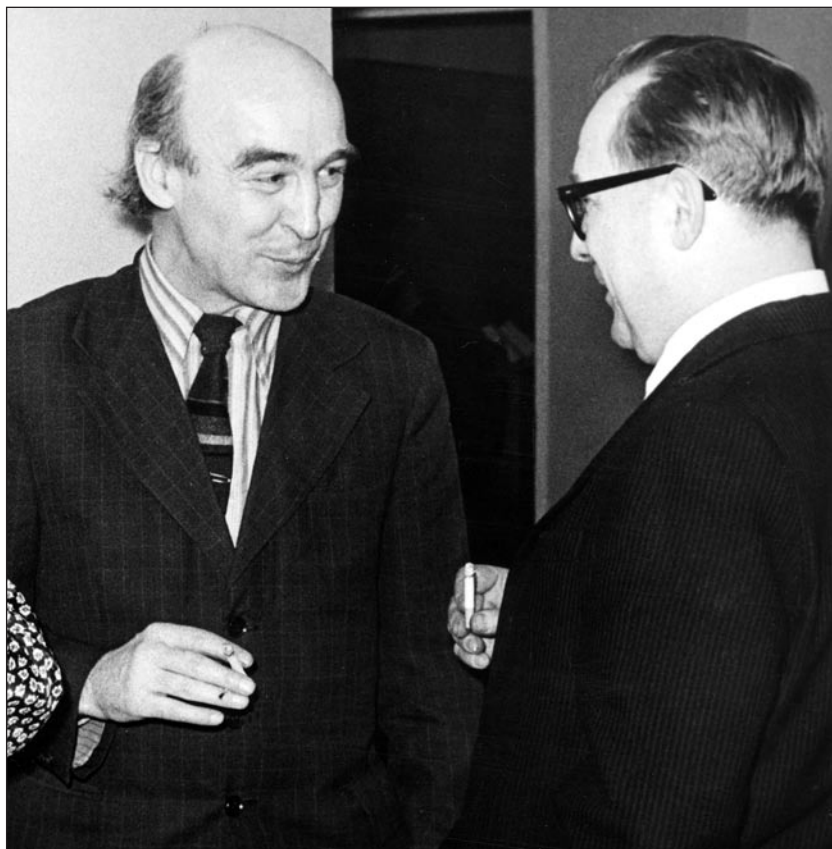
PS Ses suures antoloogias saab esindatud olema muidugi ka proosaluule, nii Tuglaselt peale “Mere” veel “Lembitu” ja “Muredemaa”.

¹⁶³ Moskvas oli 1974. aastal ilmunud eesti luule antoloogia, mille olid koostanud N. A. ja Sergei Issakov.

¹⁶⁴ Nora Javorskaja (s. 1925), vene luuletaja ja tõlkija. Külastas Tartut veel 2005. aastal Prima Vista külalise-na.

¹⁶⁵ N. A. artikkel “Friedebert Tuglas ja ta teoste tegelased”. – Looming 1975, nr. 3.

¹⁶⁶ Kasahhikeelne eesti luule antoloogia ilmus 1976. aastal. Vt. R. Miftjahetdinov, A. Kaalep. Eesti luule antoloogia kasahhi keeles. – Keel ja Kirjandus 1977, nr. 8.

Ain Kaalep ja Ott Ojamaa EKL VII kongressil 1976. aastal. KM EKLA B-139:19

Sirje Olesk

(1954)

Lõpetanud Tartu ülikooli 1977. a. filoloogina. *Ph.D* ja Eesti Kirjandusmuuseumi vanemteadur, tege-
lenud eesti kirjandus- ja kultuurilooa ning Eesti-Soome kontaktidega. Varem Tunas publitseerinud
katkeid A. Adamsoni/M. Underi ning A. Orase kirjavahetusest.